

ותמהינן: ערום סלקא דעתך?

ומפרשינן: אלא אימא: נקבר ערום — בלא מצוות, לפי שהפסיד כל שכר מצוותיו.

ואכתי תמהינן: בלא מצוות סלקא דעתך? וכי עד כדי כך חמור מעשה זה?

ומשנינן: אלא אימא, נקבר ערום, בלא אותה מצוה. שאם אוחז את הספר תורה בקלף בשביל ללמוד בו, מפסיד שכר של אותו לימוד. ואם בשביל לגוללו, אינו מקבל שכר על הגלילה.

והוינן: הי מינייהו גזירות גזור ברישא?

האם גזירת ידים עצמן שיהיו שניות לטומאה, גזרו קודם. או גזירת ידים הנוגעות בספר גזרו קודם.

אילימא, הא דסתם ידים גזור ברישא, הא T-ב ליכא למימר הכי.

כיון דהך גזור ברישא — הא תו, גזירה דידיים הבאות מחמת ספר, למה לי? והא בין כך הן פוסלות את התרומה⁽¹⁾.

אלא ודאי, הך דידיים הבאות מחמת ספר גזור ברישא⁽²⁾. והדר גזור בכלהו ידים שאינן נטולות, שיפסלו את התרומה.

בידים נטולות. אבל הרמב"ן כתב, דבידים נטולות לא הוי גזרינן. משום דמותר ליגע בהם בספר תורה. וכל דין רבי פרנך הוא רק בידיים מסואבות.

אך הקשה לפי זה, דאם כן לאחר גזירת ידים, תו ליכא שום נפקא מינה מהא דספרים מטמאים את הידים, דהרי בין כך טמאות. ואם כן, לענין מה נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה במסכת ידים, איזה ספר מטמא את הידים. ותירץ, דמשום נטולות בלבד שנגעו בספר לא הוי גזרינן. אבל מאחר דגזרו תחלה בידיים הבאות מחמת ספר, כבר גזרו בכל הידים ולא חילקו בזה.

2. ויעויין בביאור הלכה סימן קס"ה, שדן בנוגע בתוך הסעודה בספר תורה, אם צריך ליטול שוב ידיו. והביא שם דעת החיי אדם שהצריך נטילה, שהרי הספר מטמא את הידים.

וכתב, דאין דבריו מוכרחים. דאפשר דרק בתרומה גזרו. אבל לא גזרו בזה אף בחולין משום סרך תרומה, כמו דגזרו בסתם ידים.

ואף בתרומה עצמה, הא תליא בפלוגתא הראשונים שהובאה לעיל [בהערה 1], אי אף

התם איתא, דאף תפילין מטמאין את הידים ככתבי הקודש. ועל כרחך ליכא דין רבי פרנך בתפילין. ובהכרח דגבי קודש, מטעם אחרינא הוא.

וכן איתא בר"ש פרק ג' בידים. משנה כ', דמטעם אחר הוא.

אבל רבי עקיבא איגר בתשובה נ"ח כתב בדעת התוספות, דאף לקודש פוסלים מטעמא דרבי פרנך. ואף בתפילין שייך דין זה. ומה דאנו נוגעין בתפילין, היינו משום דמצותן בכך, ואי אפשר בענין אחר. אבל שלא לצורך אסור. ומשום כן מטמאים את הידים.

1. ואם תאמר, ואכתי איכא נפקא מינה מאידך גזירה, דאף אם נגע בספר לאחר נטילה ולא הסיח דעתו, אפילו הכי ידיו טמאות משום רבי פרנך.

ויש לומר, דמשום הא לא היו גוזרים. דלא שכיחא שיגע בספר מיד אחר נטילה.

אבל למאי דמסיק, דידיים מחמת ספר גזור ברישא, גזרו בכל גוונא. ואף אי נגע בהם לאחר נטילה. תוספות.

ומדבריהם נראה דדין רבי פרנך שייך אף

עוד שנינו במתניתין: **וטבול יום פוסל את התרומה.**

ומקשינן: **והא טבול יום, מדאורייתא הוא** אסור בתרומה ופוסל אותה, ולא מגזירת י"ח דבר הוא. **דהא כתיב** "נפש אשר תגע בו [באחד מן הטומאות], וטמאה עד הערב, ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים. **ובא השמש וטהר,** ואחר יאכל מן הקדשים, כי לחמו הוא"⁽³⁾. ומוקמינן להאי קרא בתרומה. הרי להדיא שאינו נטהר לתרומה לאחר שטבל, אלא עד שיעריב שמשו. ואמאי קתני ליה בכלל דברים הפוסלים משום גזירה.

ומשינינן: **סמי [הסר] מכאן טבול יום,** ולא תמנה אותו במנין י"ח דבר.

עוד שנינו: **והאוכלין שנטמאו במשקין** פוסלים את התרומה.

והוינן בה: **במשקין טמאין — דמאי,** מה היתה טומאת המשקין שמהם נטמאו האוכלין?

אילימא במשקין הבאין [שנטמאו] **מחמת שרין,** שהם ראשונים לטומאה, הרי טמאים **מדאורייתא נינהו!**⁽⁴⁾

דהא **כתיב** גבי מגע שרץ "וכל משקה אשר ישתה בכל כלי — יטמא". וכיון שהמשקין ראשונים לטומאה, הרי הם עושים את האוכלין לשניים. וכיון שכן, מדאורייתא פוסלים אוכלים אלו את התרומה. שהרי שני עושה שלישי בתרומה.

וואף על גב שהפסוק הזה עוסק במשקין שנטמאו מאויר כלי חרס, לאחר שנטמא הכלי בשרץ, ולא במשקין שנטמאו משרץ עצמו. ואם כן, המשקין הללו אינם אלא שניים, והאוכל הנוגע בהם הוא שלישי, ושלישי הרי אינו פוסל את התרומה — מכל מקום, ניתן ללמוד מטומאה זו בקל וחומר למשקין שנגעו בשרץ עצמו, את עצם טומאתן. וכיון שנטמאו באב הטומאה, הרי הם ראשונים לטומאה, ופוסלים את התרומה מן התורה.⁽⁵⁾

ומסקינן: **אלא,** משנתנו מדברת **במשקין הבאין מחמת ידיהם.** שנגעו בהם בידיהם שאינן

משקין לטמא אחרים היא מדאורייתא. **תוספות.** **והרשב"א** כתב, דאף למאן דאמר דטומאת

משקין לטמא אחרים דרבנן היא, פריך שפיר. דטומאה זו אינה מ"ח דבר, אלא מתקנת נביאים היא. כדכתיב בחגי ב יב. וקרי לה הכא דאורייתא, משום דכעין דאורייתא היא.

5. **וקשיא,** נימא דיו לבא מן הדין להיות כנידון, ולא יהיו אלא שניים, ולא יטמאו אוכלין דחולין לפסול את התרומה.

יש לומר, דאין דבר הנוגע בשרץ שלא יהיה ראשון. **תוספות.**

בידים נטולות איכא לגזירת רבי פרנך. ויעויין **בחזון איש,** ידים סימן ז', שדן בזה.

3. פסוק זה עוסק באיסור אכילת תרומה לטבול יום, ולא לענין שפוסל את התרומה. אלא שבימות עה א מייתי קרא אף להא דפוסל. דכתיב לגבי כלי שנטמא: "במים יובא וטמא עד הערב וטהר". והיינו דכל שלא העריב שמשו, פוסל הכלי את התרומה, אף לאחר שהוטבל. **רש"י.**

4. ולרבי עקיבא פריך, דאית ליה דטומאת

נטולות. ומדאורייתא הרי הם טהורים. ועשאוהו חכמים כראשונים לטומאה — גזירה משום משקין הבאים מחמת נגיעה בשרץ, שהם ראשונים מדאורייתא.

והוא הדין אם נגעו המשקין בכל הדברים הפוסלים את התרומה מגזירת י"ח דבר, שנעשים המשקים "תחלה" לטומאה, כדין ראשונים לטומאה⁽⁶⁾.

[ודוקא במשקין גזרו כן, משום שהם מסוגלים בקלות לקבל טומאה, שהרי אינן צריכים שום תיקון והכשר לקבלת טומאה. אבל אוכלין שצריכים הכשר מים לפני שיקבלו טומאה — לא גזרו בהם].

עוד שנינו: **והכלים שנטמאו במשקין**, פוסלים את התרומה.

והוינן בה: **כלים דאיטמאו במשקין טמאין** — **דמאי**, איירי?

אילמא שנטמאו הכלים בנגיעה **במשקין** **דזב**, כגון זובו ומי רגליו — הרי משקין אלו

אב הטומאה **מדאורייתא נינהו**. דהא **כתיב** "וכי ירוק הזב בטהור, וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב".

והכי קאמר רחמנא: אפילו אם לא נגע הטהור ברוק, אלא ירק הזב על מה שביד הטהור, והטהור נושא את הרוק — **טימאתי** לך אותו ואת בגדיו מחמת טומאת משא.

וכיון דאשכחן דמטמאין משקין דזב אדם וכלים [דהיינו "בגדיו"], אלמא משקין דזב — אב הטומאה הם. שהרי אין אדם וכלים נטמאים אלא מאב הטומאה בלבד.

ואם כן, אם נגעו המשקים של הזב, שהם, כאמור, אב הטומאה, בכלים, נעשו הכלים ראשון לטומאה. והאוכלין הנוגעים בהם נעשים שניים. ופוסלים במגען את התרומה מדאורייתא. ואמאי תני להו בכלל י"ח דבר?!

ומסקינן: **אלא**, מיירי מתניתין בכלים שנגעו **במשקין הבאים** [שנטמאו] **מחמת שרץ**⁽⁷⁾ שאז המשקין הם ראשונים לטומאה, ואין

לפינן לה. ואפשר דאין הכי נמי, דלא משכחת רביעי בקודש. ויעויין שם במה שתירץ בזה.

6. **תוספות**. ועוד מצינו למימר דהך גזירה דכל הפוסל את התרומה מטמא את המשקין להיות תחלה, גזירה קדמונית היא ולא מ"ח דבר. אבל זה נאמר רק בפוסלין את התרומה מדאורייתא. ובגזירת י"ח דבר נתחדש דאף פוסלין דרבנן עושין את המשקין לראשון לטומאה. **פני יהושע**.

7. והוא הדין דהוי מצי למימר שנטמאו הכלים ממשקין הבאים מחמת ידים. אלא לרבותא נקט

ורש"י כתב דמוכרח כן, מהא דקיימא לן דשלישי עושה רביעי בקדש מדאורייתא. ולא משכחת לה אלא במשקין שנטמאו משרץ, ועושין את האוכל הנוגע בהם לשני, והוא עושה אחרים לשלישיים, ושוב חוזר המשקה השלישי ועושה את בשר הקודש רביעי. דמזה מוכרח דהמשקה שנגע בשרץ נעשה ראשון. דהא ליכא לאוקמא באוכל שנגע בשרץ שנטמא אוכל אחר, דהרי אין אוכל מטמא אוכל או משקה מטמא משקה. דאין טומאה עושה כיוצא בו. אלא או אוכל מטמא משקה, או משקה מטמא אוכל.

והפני יהושע תמה על דבריו. דהא אין מקרא מפורש דרביעי פסול בקודש. אלא מקל וחומר

לאשה, "כל נכסי אחראין לכתובתה". כי בתחלה היה מיוחד לה נכסים מסוימים לכתובתה. וכשהיה כועס עליה, היה אומר לה: טלי כתובתך וצאי! לכך תיקן שלא ייחד לה נכסים, אלא ישעבד כל נכסיו לכך.

וכן גזר שמעון בן שטח, **טומאה על כלי מתכות**. ולקמן מפרש לה.

שמאי והלל גזרו טומאה על הידים.

קתני מיהת, דשמאי והלל עצמם גזרו כן, ולא תלמידיהם.

וכי תימא לתרץ, דהא דקתני בברייתא שמאי והלל, הכוונה היא ל**שמאי וסיעתו והלל וסיעתו**, והם עצמם היו עם תלמידיהם במחלוקת של י"ח דבר, ומשום כן קתני במתניתין "בית שמאי ובית הלל".

הא ליכא למימר הכי.

ראשון מטמא מדאורייתא אדם וכלים. וגזרו חכמים על כלים אלו טומאה — **גזירה משום כלים שנטמאו במשקין דוב**, שהם מטמאין את הכלים מדאורייתא.⁽⁸⁾

ומקשינן: וכי גזירת **ידיים** — **תלמידי בית שמאי ובית הלל גזור**, כדאיתא במתניתין ד"רבו שם בית שמאי על בית הלל"? והלא **שמאי והלל עצמם גזור כן**.

דתניא: יוסי בן יועזר איש צרידה, ויוסי בן יועזר איש ירושלים, גזרו **טומאה על ארין העמים** שתטמא כטומאת מת, משום ספק קברות שבה. כי אף קבר נכרי מטמא בטומאת מת [לחכמים אף באוהל, ולרבי שמעון רק במגע ובמשא].

וכן, הם גזרו **על כלי זכוכית** שיקבלו טומאה, אף שלא נמנו בתורה עם הכלים המקבלים טומאה.

שמעון בן שטח תיקן שיכתוב בכתובה

תחלה נאמר, דלא יעכב במשקין סדר קבלת טומאה דראשון ושני. אלא לעולם יחשב כאילו קבלו המשקין את הטומאה מאב הטומאה עצמו. ולכך, כל ששורש הטומאה בא מאב הטומאה, מטמאין המשקין כלים, אף אם נטמאו משני. אבל היכא שנטמאו מידיים וכדומה, הרי אין כאן אב הטומאה שנוכל לומר שממנו נמשכת הטומאה למשקין. ולכך, אף דנעשים תחילה, אינם מטמאים כלים. **חידושי רבי אריה לייב מלין**.

8. וצריך עיון, דבאוכלין שנטמאו ממשקין, נמי לגזור מהאי טעמא. ולמה איצטריך למיגזר בהו משום משקין הבאין מחמת שרץ. **תוספות יום טוב**.

"הבאים מחמת שרץ". לאשמועינן, דאף אלו אין מטמאין כלי אלא מדרבנן. **תוספות**.

וכבר נחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד בפרק ז' מאבות הטומאות הלכה ב'. דהרמב"ם כתב: אין לך ולד טומאה שנטמא כלים אלא משקין טמאין בלבד. וטומאה זו מדבריהם. והוא שיהיו אותן המשקין טמאין מחמת אב מאבות הטומאות, בין של תורה ובין של דבריהם!

והראב"ד השיג עליו: אפילו במשקין הבאין מחמת ידיים גזרו שיטמאו את הכלים!

ואף להרמב"ם לא בעינן שיטמאו המשקין דוקא מאב הטומאה, בשביל שיטמאו כלים. שהרי להדיא כתב שם בהלכה ה', שאף אם נטמאו מראשון או משני לטומאה הרי הם מטמאין כלים. אלא דביסוד הדין דמשקין נעשין

לשריפה! שמעיקרא כבר תקנו שהתרומה הנוגעת בהם, שיהיה דינה כדין תרומה טמאה לגמרי.

ומשנינן: **אלא, אתו אינהו** [שמאי והלל] וגזור על הידים, **ולא קבלו מינייהו** [שלא נתקבלה הגזירה בציבור]. והדר **אתו תלמידייהו וגזור כן, וקבלו מינייהו**.

ותו מקשינן: **ואכתי, לא בית שמאי ובית הלל גזרו על הידים, אלא שלמה המלך גזר כן**. כדכתיב "ואזן וחקר". ודרשינן, שעשה אזנים לתורה. ככלי שנוטלים אותו באזניו ואין נוגעין בו. כלומר, שעשה סייג והרחקה לעבירה.

ועירובין הם סייג להוצאת שבת. שלא יוציא מרשות היחיד לרשות היחיד בלא עירוב, כדי שלא יבוא להוציא לרשות הרבים. ונטילת ידים היא סייג לטומאה.

דהא אמר רבי יהודה אמר שמואל: **בשעה**

דהאמר רב יהודה אמר שמואל: **י"ח דבר גזרו באותו יום. ובאותם י"ח דברים נחלקו בית שמאי ובית הלל. אלא שרבו בית שמאי על בית הלל ונפסקה הלכה כמותם. ואם כן, ליכא למימר דהלל ושמאי היו שם. דאילו הלל ושמאי לא נחלקו אלא בג' מקומות בלבד.**

דהאמר רב הונא: **בג' מקומות נחלקו הלל ושמאי, ותו לא.**

וכי תימא לתרץ, דאתו אינהו [שמאי והלל] וגזור על הידים שאינן נוטלות, שיש לתלות את התרומה שנגעו בה. כלומר, שנפסלת לאכילה, אבל אין שורפין אותה כדין תרומה טמאה מדאורייתא. ואחר כך **אתו תלמידייהו** ותקנו שיטמאה הידים לגמרי כעין טומאה דאורייתא, **וגזרו לשרוף אותה** (9)

הא ליכא למימר הכי.

דהאמר אילפא: **ידים — תחלת גזירתן**

היכא דגזרו בה משום ספק טומאה דאורייתא דאית בה.

וכן הקשה המקדש דוד לשיטתו, מהא דמוכח מדבריו בפסחים יד ב דתרומה שנטמאה בכלים שנטמאו במשקין, דטומאתן מדרבנן, ונשרפת.

ותירץ, דטעמא דאינה נשרפת בטומאה דרבנן, היינו משום הפסד תרומה. ואף דבין כך אינה עומדת לאכילה חיישינן דלמא יבוא אליהו ויבטל הגזירה, ותחזור התרומה להיתרה. שהרי בית דין מבטל דברי בית דין חבירו אם גדול הוא הימנו בחכמה ובמנין. אבל בגזירות י"ח דבר, איתא בעבודה זרה לו א, שאפילו יבוא אליהו ובית דינו ויבטלון, אין שומעין להם. וכיון דלעולם לא תחזור התרומה להיתרה, שפיר

וגם קשה, דלפי הטעם הכא, למה לא יהיו האוכלין הנוגעים בהם ראשונים לטומאה, כמו אוכלין הנוגעין במשקין דוב? ויטמאו את התרומה לעשותה שניה שתטמא תרומה שלישית. ואמאי קתני ד"פוסלין" את התרומה בלבד. צל"ח.

9. ודין תרומה טמאה בשריפה הוא מדרבנן, כי היכי דלא ליתי בה לידי תקלה. רש"י, לקמן כה א.

ותוספות שם כתבו, דמדרבנן הריהי בשריפה מן התורה. אי נמי, מדאורייתא היא בשריפה, משום דאף תרומה איקרי "קדש".

אכן צריך עיון, לרש"י דכתב לקמן טז א, דאין תרומה נשרפת על טומאה דרבנן, מלבד

א. שיעור העיסה החייבת בחלה —

שמאי אומר: עיסה שיש בה שיעור מקב ואילך, חייבין להפריש חלה. משום דכתיב "ראשית עריסותיכם תרימו חלה". ומשערינן בכדי עיסת מדבר. והוא המן שירד עומר לגלגלת. ושם נאמר "והעומר — עשירית האיפה היא".

והאיפה היא שלש סאין. והסאה ששה קבין. נמצא שבאיפה יש שמונה עשר קבין.

ועשירית האיפה משערינן מלבר. כלומר, לאחר שתופרש העשירית, ישארו באיפה י"ח קבין. ולכך יש להוסיף שני קבין לחשבון האיפה, כך שבצירוף התוספת יש עשרים קבים. ומהם יש לחשב עשירית, דהיינו שני קבים.

וקסבר שהפרישו מאותו העומר פעמיים, שהרי עשו ממנו שתי אכילות, אחת לבקר ואחת לערב [והראב"ד בפירושו למסכת עדויות הוסיף, דמשמע כן מדכתיב "עריסותיכם", דמשמע שתי עיסות]. נמצא שלכל קב איכא חיוב הפרשת חלה. תוספות.

וחלל אומר: רק עיסה בשיעור של מקביים ואילך חייבת בחלה. ואף הוא סובר שעשירית האיפה היא שני קבים. אלא דלא

שתיקן שלמה, עירובין ונטילת (10) ידים, יצתה בת קול ואמרה: [משלי כג] "בני, אם חכם לבך — ישמח לבי גם אני". (11)

ולפי שיש המזלזלין בנטילת ידים, אמרה בת קול: "חכם בני ושמח לבי, ואשיבה חורפי דבר" [מהרש"א].

ומשנינן: **אתא שלמה וגזר על טומאת ידים לקדשים.** שכל הנוגע בידים שאינן טבולות בקדשים, הרי הוא מטמאם. **ואתו אינהו** [בית שמאי ובית הלל] וגזרו שיפסלו אף לתרומה.

גופא: אמר רבי יהודה אמר שמואל: י"ח דברים גזרו. ובאותם י"ח דברים נחלקו בית הלל ובית שמאי, ונפסקה הלכה כבית שמאי.

ומקשינן: **והתניא:** הושוו בית הלל ובית שמאי בי"ח דברים אלו.

ומשנינן: **בו ביום נחלקו** בית הלל על בית שמאי, ולמחר הושוו והודו להם.

גופא: אמר רב הונא: בג' מקומות נחלקו שמאי וחלל עצמם.

ואלו הן:

נשרפת, ואין בזה הפסד תרומה.

11. והקשו תוספות בעירובין כד ב, למה נקט הני תרי בדוקא. והא גזר נמי על השניות.

ויש ליישב, דודאי הרבה גזירות הוו קודם שלמה המלך. אלא דהחידוש באלו הוא, דלא אסר בלבד אלא עשה בהם תיקון. שאסר הוצאה מרשות היחיד לרשות היחיד, ותיקן לשם כך עירוב להתיירה. וכן גזר טומאה על הידים, ותיקן להם נטילה להוציאן מטומאתן. **חתם סופר.**

10. ובעירובין לא גריס "נטילת" ידים. אלא "גזר על הידים". וכן מוכרח מגופא דסוגיין. דהרי מבואר לקמן, דשלמה גזר טומאת ידים לקודש ולא לתרומה. ובקודש לא סגי בנטילה אלא טעון טבילת ידים. **מהרש"א.**